

ipsa quarta sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Judæi. Intermissio autem uno die, cujus vespera Dominus Pascha cum Discipulis manducavit, qui finis fuit ejus diei, quem vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte quæ jam ad sextam sabbati, qui dies passionis ejus manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit a vespera incipiens. Sed Matthæus evangelista quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum; quia ejus vespera sequente futura erat cœna paschalis, qua cœna incipiebat azymum et ovis immolatio manducari. Ex quo colligitur quartam sabbati fuisse, quando ait Dominus: « Scitis quia post biduum Pascha fiet, et filius hominis » tradetur ut crucifigatur¹. » Ac per hoc dies ipse jejunio deputatus est, quia sicut Evangelista sequitur et dicit, « Tunc congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caïphas, et consilium fecerunt ut Jesum dolo » tenerent et occiderent. » Intermissio autem uno die, de quo dicit Evangelium: « Prima autem azymorum accesserunt Discipuli ad Jesum dicentes: Ubi vis paremus » tibi comedere pascha²? » Hoc ergo die intermissio passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati, quapropter et ipsa sexta recte jejunio deputatur: jejunia quippe humilitatem significant. Unde dictum est: « Et » humiliabam in jejunio animam meam³. »

XXXI. Sequitur sabbatum, quo die caro Christi in monumento requievit, sicut in primis operibus mundi requievit Deus die illo ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in reginæ illius veste varietas, ut alii, sicut maxime populi Orientis, propter requiem significandam mallent relaxare jejunium, alii propter humilitatem mortis

¹ Matth. xxvi, 2. — ² Ibid. 17. — ³ Psal. iv, 13.

Domini jejunare, sicut Romana et nonnullæ Occidentis ecclesiæ. Quod quidem uno die, quo Pascha celebratur propter renovandam rei gestæ memoriam, qua Discipuli humanitus mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus jejunatur, ut etiam illi sabbati jejunium devotissime celebrent, qui cæteris per totum annum sabbatis prandent, utrumque videlicet significantes, et in uno anniversario die luctum Discipulorum, et cæteris sabbatis quietis bonum. Duo quippe sunt, quæ justorum beatitudinem, et omnis miseriæ finem sperari faciunt, mors et resurrectio mortuorum. In morte requies est, de qua dicitur per Prophetam: « Plebs mea intra in cellaria tua, abscondere pusillum » donec transeat ira Domini¹. » In resurrectione autem in homine toto, id est, in carne et spiritu perfecta felicitas. Hinc factum est ut duorum utrumque non significantum putaretur labore jejunii, sed potius refectionis hilaritate, excepto paschali uno sabbato, quo Discipulorum, sicut diximus, luctus propter rei gestæ memoriam fuerat jejunio proluxiore signandus.

XXXII. Sed quoniam non invenimus, ut jam supra commemoravi, in evangelicis et apostolicis litteris, quæ ad Novi Testamenti revelationem proprie pertinent, certis diebus aliquibus evidenter præceptum observanda esse jejunia, et ideo res quoque ista sicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile est, invenit in veste illius filiæ regis, hoc est, Ecclesiæ, varietatis locum; indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti responderit venerandus Ambrosius, a quo baptizatus sum, Mediolanensis episcopus. Nam cum in eadem civitate mater mea mecum esset, et nobis adhuc catechumenis parum ista curantibus, illa sollicitudinem gereret utrum secundum morem nostræ civitatis sibi esset sabbato jejunandum, an ecclesiæ Mediolanensis more

¹ Isai. xxvi, 20.

prandandum, ut hac eam cunctatione liberarem, interrogavi hoc supradictum hominem Dei. At ille, « Quid possum, inquit, hinc docere amplius quam ipse facio? » Ubi ego putaveram nihil eum ista responsione præcepisse, nisi in sabbato pranderemus; hoc quippe ipsum facere sciebam: sed ille secutus adjecit: « Quando hic sum, non jejuno sabbato: quando Romæ sum, jejuno sabbato: et ad quamcumque ecclesiam veneritis, inquit, ejus morem servate, si pati scandalum non vultis aut facere. » Hoc responsum vetuli ad matrem, eique suffecit, nec dubitavit esse obediendum: hoc etiam nos secuti sumus. Sed quoniam contingit maxime in Africa, ut una ecclesia vel unius regionis ecclesiæ, alios habeant sabbato prandentes, alios jejunantes; mos eorum mihi sequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commissa est. Quapropter si consilio meo, præsertim quia in hac causa plus forte quam satis fuit, te petente atque urgente, locutus sum, libenter acquiescis: Episcopo tuo in hac re noli resistere, et quod facit ipse, sine illo scrupulo vel disceptatione sectare.

EPISTOLA XXXVII¹.

Domino beatissimo et venerabiliter sincerissima charitate amplectendo patri
SIMPLICIANO (21) AUGUSTINUS in Domino salutem.

Gratulatur sibi Augustinus litterarias suas lucubrationes legi et approbari a Simpliciano; ejusque censuræ subjicit tum cæteros suos libros, tum eos quos de questionibus ab ipso propositis conscripsit.

I. PLENAS honorum gaudiorum litteras, quod sis memor mei, meque ut soles diligas, magnæque gratulationi tibi sit quidquid in me donorum suorum Dominus conferre dignatus est misericordia sua, non meritis meis, missas munere sanctitatis tuæ accepi: in quibus affectum in me paternum de tuo benignissimo corde non repentinum et novum hausi, sed expertum sane cognitumque repetivi, Domine beatissime et venerabiliter sincerissima charitate amplectende.

II. Unde autem tanta exorta est felicitas litterario labori nostro, quo in librorum quorumdam conscriptione sudavimus, ut a tua dignatione iegerentur: nisi quia Dominus, cui subdita est anima mea, consolari voluit curas meas, et a timore recreare, quo me in talibus operibus necesse est esse sollicitum, necubi forte indoctor vel incautor, quamvis in planissimo campo veritatis, offendam. Cum enim tibi placet quod scribo, novi cui placeat; quoniam quis te inhabitet novi. Idem quippe omnium munerum

¹ Ex tomo IV Benedictinorum, quæ autem XXXVIII erat, nunc CIX. — Scripta circiter annum 397.

spiritalium distributor atque largitor per tuam sententiam confirmabit obedientiam meam. Quidquid enim habent illa scripta delectione tua dignum, in meo ministerio dixit Deus, Fiat, et factum est: in tua vero approbatione vidit Deus, quia bonum est.

III. Quæstiunculas sane, quas mihi enodandas jubere dignatus es, etsi mea tarditate implicatus non intelligerem, tuis meritis adjutus aperirem. Tantum illud quæso, ut pro mea infirmitate depreceris Deum, et sive in iis quibus me exercere benigne paterneque voluisti, sive in aliis quæcumque nostra in tuas sanctas manus forte pervenerint, quia sicut Dei data, sic etiam mea errata cognosco, non solum curam legentis impendas, sed etiam censuram corrigentis assumas. Vale.

EPISTOLA XXXVIII¹.

FRATRI PROFUTURO AUGUSTINUS.

Augustinus Profuturo, de toleranda adversa valetudine, de morte Megalii, et de cohibenda ira.

I. SECUNDUM spiritum, quantum Domino placet, atque vires ipse præbere dignatur, recte sumus: corpore autem ego in lecto sum. Nec ambulare enim, nec stare, nec sedere possum, rhagadis vel exochadis dolore et tumore (22). Sed etiam sic, quoniam id Domino placet, quid aliud dicendum est, nisi quia recte sumus? Potius enim si id nolumus quod ille vult, nos culpandi sumus, quam ille non recte aliquid vel facere vel sinere existimandus est. Nosti

¹ Alias cxlix. quæ autem viii erat, nunc cccxliii. — Scripta circa medium anni 397.

hæc omnia: sed quia mihi es alter ego, quid libentius tecum loquerer nisi quod tecum loquor? Commendamus ergo sanctis orationibus tuis et dies et noctes nostras, ut oretis pro nobis, ne diebus intemperanter utamur; ut noctes æquo animo toleremus, ut etiamsi ambulemus in medio umbræ mortis, nobiscum sit Dominus, ne timeamus mala.

II. Quod senex Megalius defunctus sit (23), jam vos audisse quis dubitet? Erant enim a depositione corporis ejus, cum hæc scriberem, dies ferme viginti quatuor. Utrum jam videris, disponebas enim, successorem primatus ejus, si fieri potest, nosse volumus. Non desunt scandala, sed neque refugium: non desunt mœrores, sed neque consolationes. Atque inter hæc quam vigilandum sit, ne cuiusquam odium cordis intima teneat, neque sinat ut oremus Deum in cubiculo nostro clauso ostio, sed adversus ipsum Deum claudat ostium, nosti optime frater: subrepat autem, dum nulli irascenti ira sua videtur injusta. Ita enim inveterascens ira fit odium, dum quasi justis doloris admixta dulcedo, diutius eam in vase detinet, donec totum acescat, vasque corrumpat. Quapropter multo melius, nec juste cuiquam irascimur, quam velut juste irascendo in alicujus odium iræ occulta facilitate delabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis, solemus dicere, multo esse melius malum hominem perpeti, quam forsitan per ignorantiam excludi bonum, dum cavemus ne recipiatur malus: sed in affectibus animi contra est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ juste pulsanti non aperire penetrabile cordis, quam admittere non facile recessuram, et perventuram de surculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere citius quam putatur. Non enim erubescit in tenebris, cum super eam sol occiderit. Recolis certe qua cura et quanta sollicitudine ista scripserim,

si recolis quid mecum nuper in itinere quodam locutus sis.

III. Fratrem Severum, et qui cum eo sunt, salutamus. Etiam fortasse ipsis scriberemus, si per festinationem perlatoris liceret. Peto autem ut apud eundem nostrum Victorem, cui ago apud tuam sanctitatem etiam gratias, quod Constantinam cum pergeret, indicavit, petendo adjuves propter negotium quod ipse novit, de quo gravissimum pondus pro ea re multum deprecantis Nectarii majoris patior: per Calamum remeare ne gravetur: sic enim promisit mihi. Vale.

EPISTOLA XXXIX¹.

Domino vere sancto et beatissimo Papæ AUGUSTINO HIERONYMUS
in Christo salutem.

Hieronymus Augustino, commendans illi Præsidium, et salvere jubens Alypium.

I. « ANNO præterito per fratrem nostrum Asterium hypodiatonum dignationi tuæ epistolam miseram, promptum reddens salutationis officium, quam tibi arbitror redditam. Nunc quoque per sanctum fratrem meum Præsidium diaconum, obsecro primum ut memineris mei. Deinde ut bajulum litterarum habeas commendatum, et mihi scias germanissimum, et in quibuscumque necessitas postulaverit, foveas atque sustentens; non quo aliqua re (Christo tribuente) indigeat, sed quo bonorum amicitias avidissime expetat, et se in his conjungendis maximum

¹ Alias xvii. quæ autem xxxix erat, nunc xxvi. — Scripta circa annum 397.

putet beneficium consecutum. Cur autem ad Occidentem navigaverit, ipso poteris narrante cognoscere. »

II. « Nos in monasterio constituti, variis hinc inde fluctibus quatimur, et peregrinationis molestias sustinemus. Sed credimus in eo qui dixit: « Confidite, ego vici » mundum¹, » quod ipso tribuente et præsule, contra hostem diabolum victoriam consequamur. Sanctum et venerabilem fratrem nostrum Papam Alypium, ut meo obsequio salutes, obsecro, Sancti fratres, qui nobiscum in monasterio Domino servire festinant, oppido te salutant. Incolorem te et memorem mei, Christus Deus noster tueatur omnipotens, Domine vere sancte et suscipiende Papa. »

EPISTOLA XL².

Domino dilectissimo, et cultu sincerissimo charitatis observando atque amplectendo fratri et compresbytero HIERONYMO AUGUSTINUS.

Augustinus Hieronymo de titulo vulgati ab ipso libri de Scriptoribus ecclesiasticis. Tum de Petro reprehenso non mendaciter a Paulo, de quo jam eidem scripsit epistolam 28. Hortatur postremo ut prodatur Origenis et singulorum hæreticorum errata.

I. HABEO gratiam, quod pro subscripta salutatione, plenam mihi epistolam reddidisti sed breviorum multo, quam ex te vellem sumere, tali viro, a quo tempora quantalibet occupet, nullus sermo prolixus est. Quanquam itaque nos negotiorum alienorum, eorumque sæcularium,

¹ Joan. xvi, 3. — ² Alias ix. quæ autem xl erat, continetur xxvi. — Scripta circa annum 397.

curis circumstemur ingentibus; tamen epistolæ tuæ brevitati facile non ignoscerem, nisi cogitarem, quam paucioribus verbis meis redderetur. Quare, aggredere, quæso, istam nobiscum litterariam colloctionem, ne multum ad nos disjungendos liceat absentia corporali: quanquam simus in Domino Spiritus unitate conjuncti, etiamsi ab stylo quiescamus, et taceamus. Et libri quidem, quos de horreo dominico elaborasti, pene totum te nobis exhibent. Si enim propterea te novimus, quia faciem tui corporis non vidimus: hoc modo nec ipse te nosti; tam tu quoque non vides eam. Si autem tibi non ob aliud notus es, nisi quia nosti animum tuum; et nos eum non mediocriter novimus in litteris tuis; in quibus benedicimus Domino, quod tibi, et nobis, omnibusque fratribus qui tua legunt, te talem dedit.

II. Liber quidam tuus inter cætera non diu est ut venit in manus nostras: quæ sit ejus inscriptio, nescimus adhuc. Non enim hoc codex ipse, ut assolet, in liminari pagina prætendebat. Epitaphium tamen appellari dicebat frater, apud quem inventus est, quod ei nomen tibi placuisse ut inderetur crederemus, si eorum tantum vel vitas, vel scripta ibi legissemus, qui jam defuncti essent. Cum vero multorum et eo tempore quo scribebatur, et nunc usque viventium, ibi commemorentur opuscula; miramur, cur hunc ei titulum vel imposueris, vel imposuisse credaris. Sane utiliter a te conscriptum eundem librum satis approbamus.

III. In expositione quoque Epistolæ Pauli ad Galatas, invenimus aliquid, quod nos multum moveat. Si enim ad Scripturas sanctas admissa fuerint velut officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? Quæ tandem de Scripturis illis sententia proferetur, cujus pondere contentiosæ falsitatis obteratur improbitas? Statim enim ut

protuleris; si aliter sapit, qui contra nititur; dicet illud, quod prolatum erit, honesto aliquo officio scriptorem fuisse mentitum. Ubi enim hoc non poterit, si potuit in ea narratione, quam exorsus Apostolus ait, « Quæ autem » scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior¹, » credi affirmarique mentitus, eo loco ubi dixit de Petro et Barnaba, « Cum viderem, quia non recte ingrediuntur » ad veritatem Evangelii²? » Si enim recte illi ingrediebantur, iste mentitus est: si autem ibi mentitus est, ubi verum dixit? An ibi verum dixisse videbitur, ubi hoc dixerit, quod lector sapit; cum vero contra sensum lectoris aliquid occurrerit, officioso mendacio deputabitur? Non enim deesse poterunt causæ, cur existimetur non solum potuisse, verum etiam debuisse mentiri, si huic regulæ conceditur locus. Non opus est hanc causam multis verbis agere, præsertim apud te, cui sapienter providenti dictum sat est. Nequaquam vero mihi arrogaverim, ut ingenium tuum, divino dono aureum, meis obolis ditare contendam: nec est quisquam te magis idoneus, qui opus illud emendet.

IV. Neque enim a me docendus es quomodo intelligatur, quod dicit: « Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem³: » et cætera quæ ibi dicuntur compassione misericordiæ, non simulatione fallaciæ. Fit enim tanquam ægrotus, qui ministrat ægrotis: non cum se febres habere mentitur, sed cum animo condolentis cogitat, quemadmodum sibi serviri vellet, si ipse ægrotaret. Nam utique Judæus erat; Christianus autem factus, non Judæorum Sacramenta reliquerat; quæ convenienter ille populus et legitimo tempore quo oportebat, acceperat. Itaque suscepit ea celebranda, cum jam Christi esset Apostolus; sed ut doceret non esse pernicio-

¹ Gal. i, 20. — ² Id. ii, 14. — ³ I Cor. ix, 20. — Sc. vx. 30A

iis, quia ea vellent, sicut a parentibus per Legem acceperant, custodire, etiam cum Christo credidissent, non tamen in eis jam constituerent spem salutis; quoniam per Dominum Jesum salus ipsa, quæ illis Sacramentis significabatur, advenerat. Ideoque gentibus¹, quod insuetos a fide revocarent onere gravi et non necessario, nullo modo imponenda esse censebat.

V. Quapropter non ideo Petrum emendavit, quod paternas traditiones observaret²: quod si facere vellet, nec mendaciter nec incongrue faceret; quamvis enim jam superflua, tamen solita non nocerent: sed quoniam gentes cogebat judaizare, quod nullo modo posset, nisi ea sic ageret, tanquam adhuc etiam post Domini adventum necessaria saluti forent: quod vehementer per apostolatum Pauli veritas dissuasit. Nec apostolus Petrus hoc ignorabat: sed id faciebat, timens eos, qui ex circumcissione erant. Ita et ipse vere correctus est, et Paulus vera narravit, ne sancta Scriptura, quæ ad fidem posteris edita est, admissa auctoritate mendacii, tota dubia nutet et fluctet. Non enim potest aut oportet litteris explicari, quanta et quam inexplicabilia mala consequantur, si hoc concesserimus. Posset autem opportune minusque periculose demonstrari, si coram inter nos colloqueremur.

VI. Hoc ergo Judæorum Paulus dimiserat, quod malum habebant: et in primis illud, quod ignorantes Dei justitiam, et suam justitiam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti³. Deinde quod post passionem et resurrectionem Christi, dato ac manifestato Sacramento gratiæ secundum ordinem Melchisedech, adhuc putabant Sacramenta vetera, non ex consuetudine solemnitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda. Quæ tamen si nunquam fuissent necessaria, infructuose atque inaniter

¹ Act. xv, 28. — ² Gal. ii, 14. — ³ Rom. x, 10.

pro eis Machabæi martyres fierent¹. Postremo istud quod prædicatores gratiæ Christianos² Judæi tanquam hostes Legis persequebantur. Hos atque hujusmodi errores et vitia, dicit se damna et stercora arbitratum, ut Christum lucrifaceret: non observationes Legis³, si more patrio celebrarentur, sicut ab ipso celebratæ sunt sine ulla salutis necessitate non sicut Judæi celebrandas putabant, aut fallaci simulatione, quod in Petro reprehenderat. Nam si propterea illa sacramenta celebravit, quia simulavit se Judæum ut illos lucrifaceret: cur non etiam sacrificavit cum Gentibus, quia et iis qui sine Lege erant, tanquam sine Lege factus est, ut eos quoque lucrifaceret; nisi quia et illud fecit, ut natura Judæus; et hoc totum dixit, non ut fallaciter se fingeret esse quod non erat, sed ut misericorditer eis ita subveniendum esse sentiret, ac si ipse in eodem errore laboraret; non scilicet mentientis astu, sed compatientis affectu? Sicut eo ipso loco generaliter intulit, « Factus sum infirmis infirmus, ut in- » firmos lucrifacerem⁴: » ut sequens conclusio, « Omni- » bus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem, » ad hoc referenda intelligatur, ut cujusque infirmitatem tanquam in se ipso miseratus appareat. Non enim et cum diceret: « Quis infirmatur, et ego non infirmor⁵ » infirmitatem alterius simulasse se potius quam condoluisse, volebat intelligi.

VII. Quare arripe, obsecro te, ingenuam et vere christianam cum charitate severitatem ad illud opus corrigendum atque emendandum, et *παλινοδίαν*, ut dicitur, cane. Incomparabiliter enim pulchrior est veritas Christianorum, quam Helena Græcorum. Pro ista enim fortius nostri Martyres adversus hanc Sodomam, quam pro illa illi heroës

¹ 2 Mach. vii, 1. — ² Forte Christianæ. — ³ Philip. iii, 8. — ⁴ 1 Cor. ix, 22. — ⁵ 2 Cor. xi, 29.

adversus Trojam, dimicaverunt. Neque hoc ideo dico, ut oculos cordis recipias; quos absit ut amiseris: sed ut advertas, quos cum habeas sanos et vigiles, nescio qua dissimulatione advertisti, ut non intenderes quæ consequantur adversa, si semel creditum fuerit, posse honeste ac pie scriptorem divinorum librorum in aliqua sui operis parte mentiri.

VIII. Scripseram hinc jam aliquando ad te epistolam, quæ non perlata est, quia nec perrexit cui perferendam[†] tradideram: ex qua illud mihi suggestum est, cum istam dictarem, quod in hac quoque prætermittere non debui, ut si alia est sententia tua, eademque est melior, timori meo libenter ignoscas. Si enim aliter sentis, verumque tu sentis (nam nisi verum sit melius esse non potest) ut non dicam nulla, certe non magna culpa meus error veritati favet, si recte in quoquam veritas potest favere mendacio.

IX. De Origene autem quod rescribere dignatus es, jam sciebam non tantum in ecclesiasticis litteris, sed in omnibus recta et vera, quæ invenerimus, approbare atque laudare, falsa vero et prava improbare atque reprehendere. Sed illud de prudentia doctrinaque tua desiderabam, et adhuc desidero, ut nota nobis facias ea ipsa ejus errata, quibus a fide veritatis ille vir tantus recessisse convincitur. In libro etiam quo cunctos, quorum meminisse potuisti, scriptores ecclesiasticos et eorum scripta commemorasti, commodius, ut arbitror, fieret, si nominatis eis quos hæresiotas esse nosti, (quando ne ipsos quidem prætermittere volueris) subjungeres etiam in quibus cavendū essent: quanquam nonnullos etiam præterieris, quod scire cuperem quo consilio factum sit. Aut si illud volumen forte onerare noluisti, ut commemoratis hæreticis, non adderes in quibus eos catholica damnarit

[†] Profuturus.

auctoritas; peto ne grave sit litterario labori tuo, quo non mediocriter per Domini Dei nostri gratiam in latina lingua sanctorum studia et accendisti et adjuvisti, id quod tibi per humilitatem meam fraterna charitas indicit, ut si occupationes tuæ sinunt, omnium hæreticorum perversa dogmata, qui rectitudinem fidei christianæ usque ad hoc tempus vel impudentia, vel imperitia, vel pervicacia depravare conati sunt, uno libello breviter digesta edas, in notitiam eorum, quibus aut non vacat propter alia negotia, aut non valent propter alienam linguam tam multa legere atque cognoscere. Diu te rogarem, nisi hoc soleret esse indicium minus præsumptis de charitate. Hunc interea fratrem nostrum Paulum in Christo multum commendo benignitati tuæ, cujus in nostris regionibus existimationi bonum coram Deo testimonium perhibemus.

EPISTOLA XLI¹.

Domino beatissimo et venerabiliter suscipiendo, sincerissimeque charissimo fratri et consacerdoti papæ AURELIO, ALYPIUS et AUGUSTINUS in Domino salutem.

Alypius et Augustinus Aurelio gratulantes de sermonibus quos presbyteri præsentate ipso ad populum habere cœperant, ipsumque rogantes ut aliqui eorum sermones sibi mittantur.

I. IMPLETUM est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione, nuntiantibus litteris tuis sanctam cogitationem tuam adjuvante Domino qui eam inspiravit, ad effec-

¹ Alias LXXXVII. quæ autem XLI erat, continetur XXVI. — Scripta sub initium episcopatus August.

tum esse perductam de omnibus ordinatis fratribus nostris, et præcipue de sermone presbyterorum, qui te præsentate populo infunditur, per quorum linguas clamat charitas tua majore voce in cordibus hominum, quam illi in auribus: Deo gratias. Nam quid melius et animo geramus, et ore promamus, et calamo exprimamus quam, Deo gratias? Hoc nec dici brevius, nec audiri lætius, nec intelligi grandius, nec agi fructuosius potest. Deo gratias, qui te et tam fideli pectore ditavit erga filios tuos, et id quod in intimo animæ habebas, quo humanus oculus non penetrat, eduxit in lucem, donando tibi, non solum ut bene velles, verum etiam in quibus posset apparere quod velles. Ita plane fiat, fiat: luceant hæc opera coram hominibus, ut videant, gaudeant, glorificent Patrem, qui in cælis est. Talibus delecteris in Domino ipse te pro eis orantem dignetur exaudire, quem tu per eos loquentem non dedignaris audire. Eatur, ambuletur, curratur in via Domini, benedicantur pusilli cum magnis, jucundati in his qui dicunt eis; « In domum Domini ibimus¹: » præcedant illi, et sequantur isti imitatores facti eorum, sicut et illi Christi. Ferveat iter sanctarum formicarum, fragrent opera sanctarum apum, feratur fructus in tolerantia cum salute perseverandi usque in finem. Nec sinat Dominus tentari supra quam possumus ferre², sed faciat cum tentatione etiam exitum, ut possimus sustinere.

II. Orate pro nobis digni exaudiri; cum tanto quippe sacrificio acceditis ad Deum sincerissimæ dilectionis et laudis ejus in operibus vestris: orate ut et in nobis hæc luceant: quoniam novit ille quem oratis, cum quanto nostro gaudio in nobis luceant. Hæc sunt vota nostra, hæc multitudines solationum secundum multitudinem dolorum nostrorum in corde nostro jucundant ani-

¹ Psal. cxxi, 1. — ² 1 Cor. x, 13.

nam nostram. Ita est, quia ita promissum est; ita erit quod restat, sicut promissum est. Obsecramus te per eum, qui tibi ista donavit, et populum cui servis hac per te benedictione perfudit, ut jubeas singulos, quos volueris sermones eorum conscriptos, et emendatos mitti nobis. Nam et ego quod jussisti non negligo, et de Tychonii septem regulis vel clavibus, sicut sæpe jam scripsi, cognoscere quid tibi videatur expecto. Fratrem Hilarinum Hipponensem Archiatrum et Principalem multum commendamus. Nam de fratre Romano quid satagas novimus, nihilque petendum est nisi ut te pro illo adjuvet Dominus: Amen.

EPISTOLA XLII¹.

Domini laudabilibus in Christo sanctissimis fratribus PAULINO et THERASIE AUGUSTINUS in Domino salutem.

Augustinus Paulino, flagitans ut litterarum debitum amplius anno integro non redditum exolvat, mittatque sibi opus adversus Paganos, cum id perfecit.

(Prodit nunc primum ex corticeo codice qui olim Narbonensis ecclesiæ fuit, nunc vero est illustris familiæ Phimarconensis.)

I. NUM etiam hoc sperari aut expectari posset, ut per fratrem Severum rescripta flagitaremus, tam diu tam ardentibus nobis a vestra charitate non reddita. Quid est

¹ Porro quæ alias XLII erat, nunc CCXXXII. — Scripta exeunte æstate anni 397.

quod duas æstates, easdemque in Africa sitire cogamur? Quid amplius dicam? O qui res vestras quotidie donatis, debitum reddite. An forte quod adversus dæmonicolas te scribere audieram, atque id opus vehementer desiderare me ostenderam¹, volens perficere ac mittere tanto tempore ad nos epistolas distulisti? Utinam saltem tam opima mensa jam annosum ab stylo tuo jejunium meum excipias: quæ si nondum parata est, non desinemus conqueri, si nos dum illud perficis, non interim reficis. Salutate fratres, maxime Romanum et Agilem. Hinc qui nobiscum sunt vos salutant, et parum nobiscum irascuntur, si parum diligunt.

~~~~~

EPISTOLA XLIII².

Dominis dilectissimis et merito prædicandis fratribus GLORIO, ELEUSIO, FELICIBUS, GRAMMATICO, et cæteris omnibus, quibus hoc gratum est, AUGUSTINUS.

Quanta impudentia Donatistæ persistent in suo schismate tot judicis convicti.

I. DIXIT quidem apostolus Paulus; « Hæreticum hominem post unam correptionem devota, sciens quia subversus est ejusmodi, et peccat, et est a semetipso damnatus³. » Sed qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia præsumptionis suæ pepere-
runt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem,

¹ In Epist. xxxi. — ² Alias clix. quæ autem xliii erat, nunc xvi. — Scripta circa finem anni 397 aut initium 398. — ³ Tit. iii, 10.

corrigi parati, cum invenerint; nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. Tales ergo vos nisi esse crederem, nullas fortasse vobis litteras mitterem. Quanquam et ipsum hæreticum quamlibet odiosa superbia tumidum et pervicacia malæ contentionis insanum, sicut vitandum monemus, ne infirmos et parvulos fallat; ita non abnuimus, quibuscumque modis possumus corrigendum. Unde factum est, ut etiam ad nonnullos Donatistarum primarios scriberemus, non communicatorias litteras, quas jam olim propter suam perversitatem ab unitate catholica, quæ toto orbe diffusa est, non accipiunt; sed tales privatas, quilibet nobis uti etiam ad Paganos licet, quas illi etsi aliquando legerunt, respondere tamen eis sive noluerunt, sive, ut magis creditur, nequiverunt. Ubi nobis satis visum est implevisse nos officium charitatis, quam non solum nostris, sed et omnibus nos debere sanctus Spiritus docet, qui nobis ait per Apostolum: « Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat in charitate, in invicem et in omnes¹. » Monet etiam alio loco, in modestia corripiendos diversa sentientes; « ne forte, inquit, det illis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem, et respiscant de diaboli laqueis, captivati ab ipso in ipsius voluntatem². »

II. Hæc prælocutus sum, ne quis me existimet impudentius vobis quam prudentius scripta misisse, et hoc modo vobiscum de negotio animæ vestræ aliquid agere voluisse, quia nostræ communionis non estis: cum tamen si de negotio fundi, aut alicujus pecuniariæ litis dirimendæ vobis aliquid scriberem, nemo fortasse reprehenderet. Usque adeo charus est hic mundus hominibus, et sibimet ipsi viluerunt. Erit ergo mihi ad defensionem testis hæc epistola in judicio Dei, qui novit

¹ 1 Thess. iii, 12. — ² 2 Tim. ii, 26.